

ФЕДЕРАЦІЯ ВЕСТ-ІНДІЇ (1958–1962)

У даній статті вперше у вітчизняній історіографії проаналізовано формування та занепад Федерації Вест-Індії (1958–1962 рр.), що складалася з британських колоній в Карибському басейні. Визначено передумови та причини виникнення Федерації Вест-Індії. Розглянуто політичний устрій та економічну політику Федерації. Досліджено місце і роль Федерації Вест-Індії в деколонізаційних процесах в регіоні.

Ключові слова : Карибський басейн, колонії, федерація, парламент.

Британська імперія являла собою ключовий фактор не лише зовнішнього, а й внутрішнього життя метрополії, підтримувала соціальний спокій в ній, змушуючи представників всіх прошарків суспільства відчувати себе членами великої нації обраних. Імперський менталітет, тобто мислення глобальними категоріями вільного переміщення людей, фінансів, товарів та послуг, просвітницький месіанізм, поблажливе ставлення до інших народів, відчуття англосаксонської виключності, значною мірою властивий англійцям і сьогодні. Вивчення історії колоніалізму, яка б, здавалося, завершилася у ХХ ст., все ще не втратило ані наукового, ані практичного значення. Серед європейських колоніальних імперій найбільшою та наймогутнішою була Британська імперія. Вона пройшла довгий шлях становлення та розвитку, досягнувши zenіту в ХІХ ст. Британська імперія мала значний вплив на еволюцію значної кількості країн світу. Не винятком були і території острівних країн Карибського басейну. Численні дослідники до нашого часу присвячують свої роботи феномену Британської імперії.

Метою даної статті є висвітлення та аналіз проблеми виникнення та існування Федерації Вест-Індії, як однієї з форм суспільно-політичного розвитку британських володінь в Карибському басейні в новітній період.

Пожвавлення суспільно-політичного життя в карибських колоніях Великої Британії в 1940–1950-х рр. змусили Лондон шукати нові форми та методи управління володіннями в регіоні¹. Однією з таких форм стала Федерація Вест – Індії. Прагнучи послабити національно-визвольний рух у колоніях, англійський уряд розробив план об'єднання в рамках колоніального статусу своїх острівних володінь в Карибському басейні — Ямайки, Тринідада і Тобаго, Барбадосу, Навітряних та Підвітряних островів. Хоча перші проекти такого характеру

---

* Браїлян Єгор — аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. egorchik91@gmail.com

¹ Британская империя: становление, эволюция, распад: учебные материалы / авт.: В.В. Высокова, Е.Ю. Чемякин, К.А. Макрушина и др.; [под ред. В.В. Высоковой]. — Екатеринбург: Изд-во «Волот», 2010. — С. 137.

побачили світ ще напередодні Другої світової війни, остаточне оформлення федерації припадає на 1940–1950-ті рр., а офіційне проголошення відбулося 3 січня 1958 р.² Малі розміри островів, їх економічна слабкість, спільність соціально-політичних та економічних завдань — все це було фундаментом інтеграційних тенденцій вест-індійських колоній. Під час переговорів висувалися вимоги однопалатного органу, відповідального перед парламентом федерального кабінету міністрів³.

Основою федеральної конституції став «План створення Британської Карибської федерації», прийнятий на конференції в Лондоні в квітні 1953 р. Згідно цього документу армія, зовнішня політика та фінанси були вилучені з компетенції федерального уряду та зберігалися в руках колоніальної адміністрації. Верхня палата мала право накладати вето на законопроекти, ухвалені нижньою палатою. Виконавчий орган — Державна рада складалася з прем'єр-міністра, а також семи членів, що призначалися прем'єр-міністром, та шести, яких призначав генерал-губернатор⁴. На думку Е. Вільямса, відомого історика, першого прем'єр-міністра Тринідад і Тобаго, британська ідея федерації так відставала в часі та так нагадувала колоніалізм, що не лише не сприяла політиці карибської консолідації, а, навпаки, сприяла виходу карибських урядів з її складу.

Згідно прийнятим рішенням, протягом 5 років федерація мала стати автономним домініоном в складі Британської Співдружності. Після багаторазового обговорення питання щодо дати здобуття федерацією незалежності англійський уряд оголосив, що вона буде проголошена 31 травня 1962 р. Однак це політичне об'єднання розпалося раніше вищевказаного строку. Суперечності між інтересами промислових кіл Ямайки та Тринідаду, посилення впливу США в регіоні — призвели до її розпаду⁵.

Карибські острови підтримували ідею федералізму з різних причин. Для Ямайки та Тринідаду це була можливість позбутися колоніального статусу. Федерація за внутрішнім самоврядуванням була федеративною державою, що складалася з десяти провінцій, тобто всіх британських колоніальних володінь. Велика Британія передбачала, що Федерація незабаром здобуде незалежність, таким чином, одночасно задовольнивши вимоги суверенітету від усіх колоній в регіоні. Тим не менш, проект був приречений на політичні суперечності між провінціями, зокрема і через ці причини Федерація не досягла повного суверенітету. Правовою основою для федерації був Закон Британської Карибської

---

² Скрипникова Л.В. Английский колониализм в Вест-Индии: Критика буржуазных концепций исторического развития молодых государств Карибского региона / Л.В. Скрипникова. — Киев: Вища школа. Изд-во при Киев. Ун-те, 1981. — С. 45.

³ Mordecai J. The West Indies: The Federal Negotiations. — London: George Allen and Unwin, 1968. — P. 98.

⁴ Wallace E. The West Indies Federation: Decline and Fall // International Journal. — 1962. — Vol. 17. — № 3. — P. 270.

⁵ Молодые государства Карибского бассейна: проблемы развития / Отв. ред. А.С. Ковальская. — М.: Институт Латинской Америки АН СССР, 1981. — С. 21.

Федерації 1956 р.⁶. Дата утворення — 3 січня 1958 р. була встановлена Наказом британського парламенту в 1957 р. Як і у всіх британських колоніях в цей період, королева Єлизавета II була керівником держави, і корона мала прерогативи у законодавчій, виконавчій владі, обороні та фінансовій сфері. Її представнику, Патріку Бьюкен-Хепберну було присвоєно звання генерал-губернатора⁷. Генерал-губернатор також отримав значну владу від британського уряду — право накладати вето на закони, прийняті Федерацією.

Федеральний парламент був двопалатним, і складався з Сенату і всенародно обраної Палати представників. Сенат складався з дев'ятнадцяти членів. Ці члени були призначені генерал-губернатором після консультацій з урядами відповідних територій. Двоє делегатів представляли кожену колонію. Палата представників складалася з 45 обраних членів: Ямайка сімнадцять місць, Тринідад і Тобаго десять місць, Барбадос п'ять місць, Монтсеррат одне місце, і інші острови по два місця кожен. Виконавчим органом, урядом була Державна рада. У Державній раді очолювалася генерал-губернатором і складалася з прем'єр-міністра і десяти інших посадових осіб⁸.

Був також Федеральний Верховний суд, що складався з головного судді і трьох (пізніше п'яти) інших суддів. Федеральний Верховний суд сам був наступником Апеляційного суду Вест-Індії (створеного в 1919 р.) і володів юрисдикцією щодо одних і тих же територій (Барбадос, Британська Гвіана, Підвітряні острови (у тому числі на Британських Віргінських островах), Тринідад і Тобаго та Навітряні острови), на додаток до Ямайки.

Три держави-члени були запропоновані в якості приймаючої сторони для столиці федерації: Ямайка, Барбадос і Тринідад і Тобаго. У Тринідаді і Тобаго вперше запропоновано було м. Чагуарамас, в декількох милях на захід від Порт-оф-Спейн, але місто було частиною військово-морської бази Сполучених Штатів Америки⁹. На практиці, Порт-оф-Спейн служив в якості де-факто федеральної столиці протягом усього терміну існування федерації.

Валютою федерації був долар Вест-Індії (хоча Ямайка раніше використовувала фунт), який пізніше змінив Східно-карибський долар, долар Барбадосу, і долар Тринідаду і Тобаго¹⁰.

На перших федеральних виборах перемогу здобули дві місцеві політичні партії. Обидві були організовані ямайськими політиками: Вест-Індії Федерального Лейбористської партії Нормана Менлі (далі — ВІФЛП) та Демократичної

---

⁶ British Caribbean Federation Act, 1956 // George A Smathers Libraries. — Режим доступу: <http://ufdc.ufl.edu/UF00076857/00001/7j>

⁷ Wallace E. The British Caribbean: From Colonialism to the End of Federation. — Toronto: University of Toronto Press, 1977. — P. 79.

⁸ Williams E. From Columbus to Castro: the History of the Caribbean 1492–1969 / Eric Williams. — L., 1978. — P. 435.

⁹ Brereton B.A. History of Modern Trinidad, 1783–1962 / B.A. Brereton. — Kingston, Jamaica; London: Heinemann. — 1981. — P. 394.

¹⁰ Mazurczak W. The rise and the fall of the West Indies Federation. — Poznan: Wydaw. nauk. UAM, 1988. — P. 68.

робочої партії Александра Бустаманте (далі — ДРП)¹¹. У широкому сенсі, ВІФЛП складалася з міських осередків партій всієї території Федерації, в той час як ДРП складалася у своїй основі з сільських осередків. Ще були інші політичні партії, наприклад, Федеративна Демократична партія, яка була заснована в листопаді 1957 р. групою трінідадців, хоча ця політична сила не здобула місць в парламенті. Платформи двох основних національних партій були багато в чому тотожними. Обидві виступали за підтримку і зміцнення зв'язків зі Сполученим Королівством, США і Канадою (країнами, з якими у островів були міцні культурні та економічні зв'язки); заохочення і розширення туризму; робота з інтеграції Британської Гвіани і Британського Гондурасу в Федерацію і отримання кредитів, фінансової і технічної допомоги. ВІФЛП виступала за заохочення сільського господарства, а ДРП обіцяла сприятливий клімат для приватного сектора¹². ВІФЛП обіцяла заохочувати Багамські острови (на додаток до Британської Гвіани і Британського Гондурасу), щоб приєднатися до Федерації, в той час як ДРП цього не зробила. ВІФЛП також розпочала кампанію зі створення центрального банку для розширення кредитних ресурсів і виступала за демократичне соціалістичне суспільство і повне внутрішнє самоврядування для всіх територій, уникаючи при цьому питання свободи пересування та митного союзу. ДРП нічого не сказала про автономію внутрішнього самоврядування, бажаючи уникнути високих податків (за рахунок кредитів та технічної допомоги) і підкреслювала єдність Вест-Індії, свободу віросповідання і слова, підтримку профспілок. Федеральні вибори відбулися 25 березня 1958 р. ВІФЛП переміг на виборах, отримавши 26 місць в той час як ДРП здобула 19 місць. Велика частина місць ВІФЛП здобула від дрібних островів, а ДРП перемогла на Ямайці і Тринідаді і Тобаго. Сенат складався з в цілому з 15 членів ВІФЛП і 4 членів ДРП. Лідер ВІФЛП Сер Грантлі Адамс з Барбадосу став прем'єр-міністром¹³.

З кінця 1950-х рр. питання шляхів подальшого розвитку руху за незалежність на Ямайці пов'язана безумовно в значній мірі з питанням майбутнього Федерації Вест-Індії. Ні Н. Менлі, ні А. Бустаманте не були прихильниками ідеї федерації, хоча Н. Менлі підтримував її більш активно. Політика поступок керівництва ННП на чолі з Н. Менлі консервативним силам в партії з певних принципових питань пояснювала і безпосереднє ставлення уряду Н. Менлі та Ямайки до Федерації, коли вона вже була створена. Н. Менлі став президентом-засновником Вест-Індійської федеральної лейбористської партії, а Бустаманте — лідером демократичної лейбористської партії Вест-Індії — політичних організацій, що сформувалися в рамках Федерації. Хоча, на відміну від Н. Менлі, А. Бустаманте практично з перших днів існування Федерації протиставляв її інтереси інтересам Ямайки. Ставлення до Федерації стало основним моментом в міжпартійній боротьбі з кінця 1950-х рр. Партія Бустаманте, об'єднуючись з

---

¹¹ *Пояркова Н.Т.* Борьба против колониализма в странах Карибского бассейна / Н.Т. Пояркова. — М.: Высшая школа, 1983. — С. 64.

¹² *Вольский В.В.* Страны Карибского бассейна: тенденции экономического и социально-политического развития / В.В. Вольский. — М.: Наука, 1985. — С. 176.

¹³ *Harlow V.T.* History of Barbados / Vincent Harlow. — N-Y: Oxford University Press, 1969. — P. 302.

правим крилом Народної національної партії, поширювала ідеї націоналізму в соціумі колонії.

Перемога партії Н. Менлі на виборах 1959 р. була поштовхом до того, що А. Бустаманте прийняв рішення про вихід Ямайки з Федерації. При цьому він керувався прагненнями до політичного суперництва, в якому міг перемогти, використовуючи прорахунки та непопулярність Федерації.

У травні 1961 р., коли керівники десяти країн зібралися в Лондоні, щоб затвердити проект нової конституції та дату надання самостійності Федерації (31 травня 1962 р.)¹⁴. А. Бустаманте організував у країні на базі націоналістичного руху широку кампанію за вихід Ямайки з Федерації з вимогою проведення референдуму з цього питання. Таким чином націоналісти виступали проти ідеї федеральної організації колоній в Карибському басейні, а на другому місці стояли завдання боротьби за незалежність. На думку сучасних британських істориків, Н. Менлі, який очолював на той час місцеву адміністрацію, здійснив помилку, погодившись на референдум, хоча цей прорахунок виявився скоріше його особистої долі та ролі партії, а не майбутнього країни.

А. Бустаманте, після перемоги на референдумі, де він був захисником інтересів саме Ямайки, а не Вест-Індії, міг розраховувати на перемогу на виборах лише висунувши більш радикальні, у порівнянні з попередніми, гасла. Таким гаслом стала вимога незалежності країни, що відображало зростання антиколоніальних настроїв у соціумі Ямайки¹⁵.

У цілому діяльність Народного національного руху призвела до початку 1960-х рр. не лише до посилення політичної та економічної стабільності, але і до поживлення національної культури, мистецтва. Період, що почався з середини 1950-х рр., став вирішальним етапом у становленні триніадського націоналізму¹⁶.

Саме тому природно те, що коли почала формуватися Федерація Вест — Індії, ставлення до неї триніадських керівників не могло бути однозначним. По-перше, уряд Е. Вільямса не лише підтримав ідею федерального устрою Вест-Індії, але найбільш активно, радикально та послідовно виступав за її реалізацію, висловлюючись частково, і думку про те, що столиця Федерації має бути на Тринідаді. Але в той же час, і це було другим аспектом взаємовідносин, уряд Тринідаду мав це узгоджувати з федеральним урядом з ряду питань. Зрозуміло, що федерація будувалася на британській колоніальній моделі, яка була більш консервативною за своєю суттю у порівнянні із політичною, економічною, адміністративною автономією Тринідаду. Е. Вільямс був прихильником ідеї федерації, і, на відміну від політичного істеблїшменту Ямайки був поміркованим націоналістом. Але для нього федерація могла існувати лише як новий, вищий етап у боротьбі за незалежність. Саме тому в 1959 р. він активно виступав за

---

¹⁴ *Brown J., Louis W.M.* The Oxford History of the British Empire: Vol. V: The Twentieth Century / Judith Brown, William Roger Louis. — Oxford, 1999. — P. 623.

¹⁵ *Степанов Ю.С.* Ямайка / Ю.С. Степанов. — М.: Наука, 1980. — С. 56.

¹⁶ *Hurwitz S.J.* The Federation of the West Indies: A Study in Nationalisms // Journal of British Studies. — 1966. — Vol. 6. — № 1. — P. 144.

підтримку рішення федерального уряду про підготовку скликання конференції для перегляду Конституції 1958 р. та здобуття незалежності.

Федеральна концепція Тринідаду в основі своїй була націоналістичною, що було обумовлено принципами розвитку власної країни — адміністративна та політична централізація, сприятливий економічний фундамент, автономний від Великої Британії, відродження національної самосвідомості народів Вест-Індії. І хоча ставлення лідерів Ямайки до Федерації було діаметрально протилежним — вони бачили причину зростання та розвитку своєї країни в слабкості Федерації, — федеральне керівництво, діяло в інтересах Лондону, та займало сторону Ямайки чим Тринідаду при розгляді різноманітних питань економічного та політичного змісту.

Підтримавши ідею федерації, Е. Вільямс брав активну участь в створенні Вест-Індійської федеральної лейбористської партії. Вона об'єднувала ННР Тринідаду, ННР Ямайки, лейбористську партію Барбадосу, Об'єднану лейбористську партію Гренади, лейбористську партію Сент-Люсії, Лігу робітників Сент-Кіттсу, лейбористську партію Антигуа, Робітничий союз Монтсerrату. В якості опозиції їй була утворена демократична лейбористська партія Вест-Індії на чолі з А. Бустаманте. У неї ввійшли лейбористська партія Тринідаду, лейбористська партія Ямайки та ряд інших партій.

Розглядаючи питання взаємовідносин між політичними лідерами країн Карибського басейну з питань організації та діяльності Федерації, Е. Вільямс стверджував, що не слід ототожнювати суперечності в Федерації як міжособистісну боротьбу, наприклад між ним та Г. Адамсом. З цією думкою важко не погодиться, адже це була скоріше боротьба між двома протилежними позиціями. Е. Вільямс бачив у Г. Адамсі уособлення британської колоніальної позиції, а Г. Адамс в ньому — людину, що постійно воює з федеративним урядом¹⁷. Політика ННР була спрямована не проти принципу федерації, а проти федерального уряду, що захищав британську концепцію федерації, проти англійської колоніальної політики та тиску США. У своїх зіткненнях з федеральним урядом Е. Вільямс виходив з вимоги сильної централізованої влади, правами в аспекті встановлення податків, створення митного союзу, влади, яка б так планувала розвиток регіону, щоб його економіка перестала бути інтегрованою частиною британської економічної системи, щоб об'єднання карибських колоній призвело до народження нової вест-індійської нації. Вільямс вже тоді порушував питання преференцій для Вест-Індії на британському ринку у зв'язку з можливим вступом Великої Британії в ЄЕС, розширення прав Федерації в міжнародних справах.

Коли Е. Вільямсу, тонкому політику, чудовому оратору, що міг зацікавити та переконати аудиторію став очевидним провал ідеї з Федерацією, він вирішив відійти від неї остаточно. 22 квітня 1960 р. на одній з центральних площ Порт-оф-Спейну він влаштував урочисте спалення офіційних документів, зі змісто

---

¹⁷ *Johnson M.A.* The beginning and the end: The Montego Bay conference and the jamaican referendum on West Indian Federation // *Social and Economic Studies*. — 1999. — Vol. 48. — № 4. — P. 131.

яких був не згодний, що мало б символізувати завершення одного етапу в боротьбі за суверенітет та перехід до нового. Це все робилося для того, щоб здобути нових прихильників, що виступали проти Федерації.

Федеральний уряд, очолюваний прем'єр-міністром Барбадосу Г. Адамсом, з моменту його формування в 1958 р. піддавався критиці з боку Тринідаду та Ямайки¹⁸. Особливо гостре невдоволення викликало втручання федерального уряду в економічне життя Ямайки та його рішення надати американській нафтовій компанії право будувати та експлуатувати нафтоочисні підприємства на острові. Становище ускладнювалося тим, що в той час, як правляча Народна національна партія на чолі з Н. Менлі виступала за збереження федерації та посилення ролі Ямайки в ній, опозиційна Ліберальна партія Ямайки вимагала виходу з федерації. За її вимогою уряд Н. Менлі був змушений провести референдум, який відбувся 19 вересня 1961 р. Більшість населення висловилося за вихід з Федерації Вест-Індії.

У зв'язку з виходом з федерації Ямайки та Тринідаду Велика Британія розпочала з з ними перемовини про їхній майбутній статус, які завершилися проголошенням незалежності обох колоній в серпні 1962 р.¹⁹

Тринідад і Тобаго став незалежним 31 серпня 1962 р. Без Тринідаду і Ямайки, решта островів намагалися врятувати ту чи іншу форму Федерації Вест-Індії, на цей раз з центром в Барбадосі. Тим не менше, ці переговори в кінцевому рахунку, виявилися безрезультатними. Без двох найбільших держав, Федерація була приречена на фінансовий колапс. Решта територій знову стали окремими колоніями, що контролювалися безпосередньо з Лондону, більшість з яких стала незалежними пізніше, а саме: Барбадос — 1966 р. Гренада — 1974 р. Домініка — 1978 р. Сент-Люсія — 1979 р. Сент-Вінсент і Гренадіни — 1979 р., Антигуа і Барбуда — 1981 р., Сент-Кітс і Невіс — 1983 р.²⁰. Монтсеррат залишався заморською територією Сполученого Королівства. Кайманові острови і островів Теркс і Кайкос був відділений від Ямайки після здобуття незалежності останнього в 1962 р.; Ангілья була відокремлена від Сент-Кітс і Невіс в 1980 р. — всі три залишаються територіями Великобританії.

Отже, можемо підвести підсумки. Федерація Вест-Індії була нетривалим політичним союзом, що існував з 3 січня 1958 р. по 31 травня 1962 р. Різні острови в Карибському морі, які були колоніями Великобританії, в тому числі Тринідад і Тобаго, Барбадос, Ямайка, і Підвітряні і Навітряні острови, інтегрувалися, щоб сформувати Федерацію, зі столицею в місті Порт-оф-Спейн, Тринідад і Тобаго. Основним прагненням Федерації було створення політичної одиниці, яка стала б незалежною від Великобританії, як єдина держава, можливо, схожа на Канаду, Австралійський Союз. Провідними державами у федерації були Ямайка та Тринідад і Тобаго. Території федерації в кінцевому ра-

---

¹⁸ *Hoyes F.A.* The Rise of West Indian Democracy: The Life and Times of Sir Grantley Adams. — London: Advocate Press. 1963. — P. 187.

¹⁹ *Фетисов А.С.* Тринідад и Тобаго. Экономико-географический очерк / А.С. Фетисов. — М.: Наука, 1975. — С. 17.

²⁰ *Скрипникова Л.В.* От колоний к суверенитету: из истории освободительной борьбы карибских колоний Англии / Л.В. Скрипникова. — М.: Мысль, 1985. — С. 124.

хунку стали сучасними суверенними державами – Антигуа і Барбуда, Барбадос, Домініка, Гренада, Ямайка, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Тринідад і Тобаго; а такі колонії як Ангілья, Монтсеррат, Кайманові острови, і Острови Теркс і Кайкос стали британськими заморськими територіями. Британська Гвіана (Гайана) і Британський Гондурас (Беліз) були в статусі спостерігача в Федерації Вест-Індії.

ФЕДЕРАЦИЯ ВЕСТ-ИНДИИ (1958–1962)

Егор Брайлян (аспирант, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. egorchik91@gmail.com)

В данной статье впервые в отечественной историографии проанализировано формирование и упадок Федерации Вест-Индии (1958–1962 гг.), состоявшей из британских колоний в Карибском бассейне. Определены предпосылки и причины возникновения Федерации Вест-Индии. Рассмотрены политический строй и экономическая политика Федерации. Исследовано место и роль Федерации Вест-Индии в деколонизационных процессах в регионе.

Ключевые слова: Карибский бассейн, колонии, федерация, парламент.

WEST INDIES FEDERATION (1958–1962)

Egor Braylyan (Postgraduate student, Kyiv National Taras Shevchenko University. egorchik91@gmail.com)

For the first time in Ukrainian historiography the formation and decline of the West Indies Federation (1958–1962) is analyzed, which consisted of the British colonies in the Caribbean. The preconditions and causes of the Federation of the West Indies are defined. Political system and economic policies Federation are considered. The place and role of West Indies Federation in the decolonization processes in the region are explored.

Keywords: Caribbean, colonies, federation, parliament.